Seferîlikte Namaz Hükümleri

- Ve Mezhep Mutassıplarının Hakka Muhalefeti -

Ebû Muâz Seyfullah Seyfeddin el-Çubukâbâdî

Takdim

Şüphesiz hamd yalnız Allah'adır. O'na hamd eder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerlerinden, amellerimizin kötülüklerinden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet verdiğini kimse saptıramaz. O'nun saptırdığını da kimse doğru yola iletemez. Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilâh yoktur. O, bir ve tektir, O'nun ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve Rasûlüdür.

"Ey iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerekirse öyle korkun ve siz ancak müslümanlar olarak ölünüz." (Al-i İmran; 3/103)

"Ey insanlar! Sizi tek bir candan yaratan ve ondan da eşini var eden, her ikisinden birçok erkek ve kadın türeten Rabbinizden korkun. Kendisi adına birbirinizden dileklerde bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık bağlarını kesmekten de sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde tam bir gözetleyicidir." (en-Nisâ; 4/1),

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve dosdoğru söz söyleyin. O da amellerinizi lehinize olmak üzere düzeltsin, günahlarınızı da mağfiret etsin. Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur." (el-Ahzâb; 33/70-71)

Bundan sonra, Şüphesiz sözlerin en güzeli Allah'ın Kelam'ı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan çıkarılanlarıdır.

Her sonradan çıkarılan şey bid'attir ve her bid'at sapıklıktır. Her sapıklık ta ateştedir.

Bu risalede Kitap ve sünnette, yolculukta namazları kısaltmanın ve cem etmenin meşru olarak geldiğini, seferîliğin mesafesinin ve müddetinin naslarda sınırlanmadığını, ancak mezheplere ve şahıslara uyanların bu konuda Allah'a ve rasulüne muhalefet ettiklerini ortaya koymaya çalıştım. Muvaffakiyet Allah'tandır.

Ebu Muaz Seyfullah Erdoğmuş

Seferde Namazı Kısaltmanın Farz Oluşu:

Allah ﷻ buyuruyor ki:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا

'*Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.*' (Nisâ', 4/101)

İbn 'Abbas ؓ'dan:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنَ المدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ لَا يَخَافُ إِلَّا رَبَّ العَالَمِينَ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ»

'Rasûlullah ﷺ, Allah ﷻ'nin korkusu dışında hiçbir korku olmadığı halde Medine'ye yolculuk yapar ve dönünceye kadar namazları iki rekât kılardı.'[1]

Hârise İbn Vehb ؓ anlatıyor:

صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى، آمَنَ مَا كَانَ النَّاسُ وَأَكْثَرَهُ رَكْعَتَيْنِ

---

[1] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe; Tirmizî, (547) Nesâ'î (1435) Taberî Tehzibu'l-Asar (455) bkz. El-Elbani, *el-İrvâ',* (3/6).

'Rasûlullah ﷺ Mina'da bize, sayıca en çok olduğumuz ve en ziyade güven içinde olduğumuz bir zamanda namazı iki rekât kıldırdı.'[2]

Ya'lâ b. Umeyye'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:

قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ الخَطَّابِ: إِنَّمَا قَالَ اللَّهُ: {أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمْ} [النساء: 101] وَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ، فَقَالَ عُمَرُ: عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: «صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللَّهُ بِهَا عَلَيْكُمْ فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ»

"Ben Ömer b. el-Hattâb ﷺ'e: '**Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman eğer kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur.**' (Nisâ', 4/101) buyruğu ile ilgili olarak: 'İnsanlar artık güvenliğe kavuşmuş bulunuyorlar' dedim. Bana şu cevabı verdi: Senin hayret ettiğin şeye ben de hayret ettim, bunun üzerine Rasûlullah ﷺ'e buna dair soru sordum, şöyle buyurdu: **'Bu Allah'ın size verdiği bir sadakadır. O'nun sadakasını kabul ediniz.'**"[3]

'A'îşe ﷺ anlatıyor:

---

[2] **Sahih.** Buharî, (*Taksîr,* 2; *Hacc,* 84); Müslim, (696); Ebû Dâvud, (1965); Tirmizî, (882) ve Nesâ'î, (3/119-120).
[3] **Sahih.** Müslim, (686); Ahmed, (1/25); Ebû Ya'lâ, (1/163); Beyhakî, (3/134); Şâfi'î, *el-Umm,* (1/179); 'Abdurrezzâk, (2/517); Fesevî, (2/205); Ebû Dâvud, (1199); Tirmizî, (3034); Nesâ'î, (3/116); İbn Mâce, (1065) ve Darimî, (*Salât,* 179).

فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ فِي الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ، فَأُقِرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ، وَزِيدَ فِي صَلَاةِ الْحَضَرِ

'Allah namazı (ilk defa farz ettiği zaman iki rekât olarak farz etmişti. Sonra onu hazer için (dörde) tamamladı. Yolcu namazı ilk farz edildiği şekilde sabit tutuldu.'[4]

Rasûlullah ﷺ'in ister hacca gitmek, ister umre yapmak, isterse de gaza yapmak üzere bütün seferlerinde namazlarını kasr/kısaltma ile kıldığına dair haberler tevatür derecesindedir.

İbn Ömer ؓ dedi ki:

صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَ لاَ يَزِيدُ فِي السَّفَرِ عَلَى رَكْعَتَيْنِ، وَأَبَا بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ كَذَلِكَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَقَالَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ إِسْوَةٌ حَسَنَةٌ)

"Ben Rasûlullah ﷺ ile birlikte yolculuklarda bulundum. Yüce Allah vefat ettirinceye kadar iki rekatten fazla kılmadı. Ebû Bekir ile de yolculuklarda bulundum, o da Allah vefat ettirinceye kadar iki rekâtten fazlasını kılmadı. Ömer ile de birlikte oldum, o da Allah vefat ettirinceye kadar iki rekâtten fazla kılmadı. Daha sonra Osman ile birlikte yolculuklarda bulundum. O da Allah vefat ettirinceye kadar iki rekâtten fazla kılmadı. Yüce Allah da:

---

[4] **Sahih**. Buhârî, (3935); Müslim, (685); İmam Mâlik, *Muvattâ',* (1/146); Ebû Dâvud, (1198) ve Nesâî, (1/225).

‘Andolsun ki sizin için Rasûlullah’da güzel bir örnek vardır.’ (Ahzab, 33/21) diye buyurmaktadır.”[5]

‘Abdullah b. Mes’ûd ﵁ dedi ki:

صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، وَصَلَّيْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِمِنًى رَكْعَتَيْنِ، فَلَيْتَ حَظِّي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ رَكْعَتَانِ مُتَقَبَّلَتَانِ

‘Rasûlullah ﷺ ile birlikte Minâ’da (farzı) iki rekât olarak kıldım. Ebû Bekir es-Sıddîk ile birlikte Minâ’da iki rekât kıldım, Ömer ile birlikte Minâ’da iki rekât kıldım. Dört rekât kılmak yerine, keşke kabul olunan iki rekât nasib olsa.’[6]

Muverrik el-’Iclî’den: “İbn Ömer ﵄’ya seferde namazdan soruldu. Dedi ki:

رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، مَنْ خَالَفَ السُّنَّةَ كَفَرَ

‘İkişer ikişer kılınız. Kim Sünnet’e muhalefet ederse küfre sapar.’”[7]

---

[5] **Sahih**. Buharî, (1101); Müslim, (689) ve Nesâ’î, (3/121).
[6] **Sahih**. Müslim, (695).
[7] **Sahih**. ‘Abdurrezzâk, (2/519); Abd b. Humeyd (830) Bezzar (12/222) Taberani (13/260, 294-296, 301) Serrac, Musned (1700, 1702) Ebu Nuaym Hilye (7/185) Tahâvî, (1/422); Beyhakî, (3/201); Heysemî, *Mecmâ‘u’z-Zevâ’id,* (2/154); Busayrî, *İthaf,* (1805); İbn Hacer, *Metâlibu’l-‘Aliye,* (649); İbn Kesîr, *Câmi‘u’l-Mesanid,* (28/321).

İbn Abdilberr rahimehullah, et-Temhid kitabında burada küfürle kastedilen mananın nimete nankörlük olduğunu söylemiştir.[8]

Bişr b. Harb'den: "İbn Ömer ﷺ'ya: 'Yolcunun namazı nasıl olacak ey Ebû Abdurrahman?' diye sordum. Dedi ki:

سألت بن عمر كيف صلاة المسافر يا أبا عبد الرحمن فقال أما أنتم فتتبعون سنة نبيكم صلى الله عليه و سلم أ لم أخبركم قال قلنا فخير السنن سنة نبينا صلى الله عليه و سلم يا أبا عبد الرحمن فقال كان رسول الله صلى الله عليه و سلم إذا خرج من هذه المدينة لم يزد على ركعتين حتى يرجع إليها

'Eğer Peygamberiniz ﷺ'in Sünneti'ne uyacaksanız size haber vereyim, peygamberinizin Sünneti'ne uymayacaksanız haber vermeyeyim.' Biz de: 'En hayırlı sünnet peygamberimiz ﷺ'in Sünneti'dir ey Ebû 'Abdurrahman!' dedik. Bunun üzerine dedi ki: 'Rasûlullah ﷺ Medine'den çıktığı zaman dönünceye kadar iki rekât kılardı.'"[9]

Namazların iki rekat farz kılınıp daha sonra bunların mukimler için dört rekâte çıkarılması ile ilgili rivayetler, seferde akşam namazı dışındaki namazları ikişer rekat kılmanın farz olduğuna delalet etmektedir. Zira yolcunun iki rekat kıldığı

[8] Fethu'l-Berr Fi Tertibi'l-Fıkhî Li Temhidi İbn Abdilberr (5/424)

[9] **Hasen**. Ahmed, (2/99, 124) İbn Mace (1067) el-Elbani: "Hasen, sahih" demiştir.

namaz tamdır. Şayet yolcu, dört rekât kılacak olursa dinde aslı olmayan bir ekleme yapmış olur.

Bir Şüphe ve Cevabı

Bu konuda şüphe sahipleri şu rivayetleri söz konusu etmişlerdir:

Aişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem seferde namazı bazen tam kılar, bazen kısaltırdı. Bazen oruç tutar, bazen tutmazdı. Öğle namazını geciktirir, ikindi namazını erken kılardı. Akşam namazını geciktirir, yatsı namazını erken kılardı."[10]

Bu rivayet münkerdir. İsnadında Mugira b. Ziyad münkerul hadistir. Bunu Ahmed b. Hanbel söylemiştir. Ebu Zur'a, Buhari ve Ebu Davud da onun zayıf olduğunu söylemişlerdir. Hakim Nisaburi: "Özellikle Ata b. Ebi Rabah'tan rivayet ederse hadisi münkerdir" demiştir. Mugire bu hadisi Ata'dan rivayet etmiştir.

Benzeri rivayet Haris b. Ebi Usame[11] tarafından Talha b. Amr el-Mekki'nin bulunduğu bir isnadla Aişe radıyallahu anha'dan rivayet edilmiştir. Talha b. Amr metruktür.

Yine Zeyd el-Ammî'nın bulunduğu bir isnadla Enes radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri olarak biz yolculuk yaptığımızda kimimiz tam kılar,

---

[10] **Zayıf, münker**. İbn Ebi Şeybe (8271), Tahavi Şerhu Meani'l-Asar (1/415) Beyhaki (3/141-142), Bezzar (Keşfu'l-Estar 682) Darekutni (2/189)

[11] **Çok zayıf**. Haris b. Ebi Usame, Musned (no 189).

kimimiz kısaltırdı… Hiçbirimiz diğerini kınamazdı" dediği rivayet edilmiştir.[12] Zeyd el-Ammi zayıftır.

Ebu Kılabe rahimehullah dedi ki: "Seferde namazı iki rekat kılsan da sünnettir, dört rekat kılsan da sünnettir."[13]

Metni münkerdir. Tabiinin bir fiil hakkında "sünnettir" demesi hüccet değildir. Mürsel hadis gibi zayıf kategorisindedir.

Aişe radıyallahu anha'nın kendisinin seferde tam kıldığı rivayet edilmiştir. Bu konuda İbn Abdilberr şöyle rivayet etmiştir: "el-Kasım b. Muhammed'e birisi: "Aişe radıyallahu anha'ya şaşıyorum, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem seferde iki rekat kıldığı halde o dört rekat kılıyor" dedi. Kasım b. Muhammed dedi ki: "Sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine uymak düşer. İnsanlardan bazısının kusuru görmezden gelinir."[14]

---

[12] **Zayıf**. Beyhaki (3/145)
[13] **Zayıf**. İbn Ebi Şeybe (8273)
[14] Fethu'l-Berr (5/419)

Seferîlik Mesâfesi:

Namazın kısaltılması için ne seferîlik mesafesi ne de müddeti sınırlandırılmamıştır.[15] Şayet bunun bir sınırı olsaydı Rasûlullah ﷺ mutlaka bunu beyan ederdi.[16]

Enes ؓ anlatıyor:

صَلَّيْتُ الظُّهْرَ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَبِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ

'Medine'de öğle namazını Rasûlullah ﷺ ile dört rekât kıldık. Mekke'ye gitmek üzere yola çıkıp (Medine'ye 7 km. kadar uzaklıkta olan) Zu'l-Huleyfe'ye gelince ikindiyi iki rekât kıldı.'[17]

Osman et-Tavil'den; Ebu'l-'Aliye (Rufey b. Mihrân) er-Riyahî dedi ki:

خَطَبَنَا أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لِلْمُقِيمِ أَرْبَعٌ وَلِلظَّاعِنِ رَكْعَتَانِ , مَوْلِدِي بِمَكَّةَ وَمُهَاجِرِي بِالْمَدِينَةِ ,

---

[15] İbn Kudâme, el-Kâfi, (1/201); Menaru's-Sebîl, (1/133); İbn Kayyım, *Zadu'l-Me'âd,* (3/562).

[16] **'Ey Mekke halkı dört beridlik mesafeden azında namazı kısaltmayın'** şeklinde rivayet edilen sözün ise Rasûlullah ·'e ait olmadığı tesbit edilmiştir. Bkz. İbn Teymiye, *Mecmû'atu'r-Resâ'il,* (2/6) ve Elbânî, *Da'ife,*(439).

[17] **Sahih**. Buhârî, (1089); Müslim, (690); Ebû Dâvud, (1202); Tirmizî, (546); Nesâ'î, (1/237); Ahmed, (3/111, 117, 186, 268).

فَإِذَا خَرَجْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ فَصَاعِدًا مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ صَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْهَا»

"Bize Ebu Bekr ﷺ şöyle bir hutbe okudu: 'Evinde oturan için namaz dört rekât, yolcu için iki rekattir. Benim doğum yerim Mekke, hicret yerim Medine'dir. Medine'den çıkınca Zu'l-Huleyfe'den öteye geçtiğimde dönünceye kadar iki rekât olarak kılarım.'[18]

Cubeyr b. Nufeyr şöyle demiştir: "Şurahbil b. Sımt ile beraber onun on yedi veya on sekiz mil mesafedeki köyüne gittim. Namazı iki rekât kıldı. Ona bunun sebebini sorunca:

رَأَيْتُ عُمَرَ صَلَّى بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، فَقُلْتُ لَهُ، فَقَالَ: إِنَّمَا أَفْعَلُ كَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ

"Ömer radıyallahu anh'ın Zu'l-huleyfe'de iki rekât kıldığını gördüm. Bunun sebebini ona sorduğumda: "Rasulullah

[18] **Hasen**. Ahmed b. Ali el-Mervezî, *Musnedu Ebi Bekr,* (s.202 no:135); Ebû Nu'aym, *Hilye,* (2/222); Taberî, *Tehzîbu'l-Âsar,* (no:494) Ebu'ş-Şeyh Tabakat (1/314) İbn Adiy el-Kamil (3/165) Deylemi (4965). Muhtasar olarak Fakihî, *Ahbâru Mekke,* (2231). Osman et-Tavil dışındaki ravileri güvenilirdir. Osman hakkında Buhârî cerh ve tadil zikretmeden bahsetmiştir. Bkz.: *Târîhu'l-Kebir,* (2/3/258). Ebû Hatem ise sadece: 'Şeyhtir' demiştir. (*Cerh ve Tadil,* (3/1/173). İbn Hibbân, *es-Sikât*'ta zikretmiş: 'Bazen hata eder' demiştir. *es-Sikât,* (5/157).

sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığını gördüğüm şeyi yaptım" dedi."[19]

Bu rivayet, "*Zülhuleyfe'de (7 km civarı mesafededir) namazın kısaltılması, devam eden bir yolculuk sebebiyledir*" şeklindeki itiraza net bir cevaptır.

El-Leclac der ki:

كنا نسافر مع عمر بن الخطاب فنسير ثلاثة أميال فيتجوز في الصلاة ويقصر

'Ömer b. el-Hattâb ﷺ ile sefere çıktık üç millik (5541 metrelik) mesafede ve daha fazlasında namazı kısaltıyor ve oruç tutmuyordu.'[20]

Enes ﷺ'nun anlattığına göre kendisine Basra'dan Kufe'ye giden kişinin *Kasru's-Salât* yani namazını kısaltması hakkında sorulmuştu. Şöyle cevap verdi:

كان رسول الله صلى الله عليه و سلم إذا خرج مسيرة ثلاثة أميال أو ثلاثة فراسخ شعبة الشاك صلى ركعتين

'Rasûlullah ﷺ üç millik (5.5 km.) mesafeyi veya (Şu'be'nin şekkine göre üç fersah mesafeyi) dışarı çıktı mı iki rekât kılardı.'[21]

---

[19] **Sahih**. Muslim (692) İbn Abdilberr et-Temhid (Fethu'l-Berr 5/428); Tahavi, Şerhu Meani'l-Asar (1/416)
[20] İbn Ebî Şeybe, (2/333) ve *Sahihâ,* (1/260). **Hasen**dir.

Enes ﷺ'ya Basra'dan Kufe'ye giden kişi hakkında sorulduğu için, bu hadis: '*Belki orada konaklayıp yolculuğuna devam ediyordu, yolculuğunun son durağı değildi*' şeklinde yorumlanamaz. Aksi halde Enes ﷺ'nun böyle bir soruya karşı üç mil gibi bir mesafeden bahsetmesi anlamsız kalırdı.[22]

Mansur el-Kelbî'den:

أَنَّ دِحْيَةَ بْنَ خَلِيفَةَ خَرَجَ مِنْ قَرْيَةٍ مِنْ دِمَشْقَ مَرَّةً إِلَى قَدْرِ قَرْيَةِ عُقْبَةَ، مِنَ الْفُسْطَاطِ، وَذَلِكَ ثَلَاثَةُ أَمْيَالٍ فِي رَمَضَانَ، ثُمَّ إِنَّهُ أَفْطَرَ وَأَفْطَرَ مَعَهُ نَاسٌ، وَكَرِهَ آخَرُونَ أَنْ يُفْطِرُوا، فَلَمَّا رَجَعَ إِلَى قَرْيَتِهِ، قَالَ: «وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ الْيَوْمَ أَمْرًا مَا كُنْتُ أَظُنُّ أَنِّي أَرَاهُ، إِنَّ قَوْمًا رَغِبُوا عَنْ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابِهِ»، يَقُولُ: ذَلِكَ لِلَّذِينَ صَامُوا، ثُمَّ قَالَ عِنْدَ ذَلِكَ: «اللَّهُمَّ اقْبِضْنِي إِلَيْكَ»

"Dıhye b. Halife el-Kelbî radıyallahu anh, Dımeşk'in bir köyünden, Fustat'ın yakınında Ukbe (b. Amir'in) köyüne gitti. Burası üç mil mesafede idi ve bu Ramazan ayında olmuştu. Orada oruç tutmadı ve onunla beraber insanlar da oruç tutmadılar. Bir kısım insanlar da oruçlarını bozmak istemediler. Dıhye radıyallahu anh köyüne dönünce şöyle dedi:

---

21 **Sahih.** Müslim, (691); Ebû Dâvud, (1201, 1233); 'Abdurrezzâk,(4336); Ahmed, (3/129, 187, 190, 282); Darimî, (1/355); İbn Sa'd, (1/143); Buhârî, (2/34, 5/95); Tirmizî, (548); Nesâ'î, (3/118); İbn Mâce, (1077); İbn Huzeyme, (956, 2996); Tahâvî, (1/418); İbn Hibbân, (2734, 2740); Beyhakî, (3/136, 146, 153) ve İbn Ebî Şeybe, (2/332).

22 Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (2/567) ve Elbânî, *el-İrvâ',* (3/15).

“Vallahi bugün, görmeyeceğimi zannettiğim bir şey gördüm. Bir topluluk Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ve ashabının hidayetinden yüz çevirdiler.” Bunu oruç tutan kimseler hakkında söyledi. Sonra dedi ki: “Allah’ım benim canımı bu yol üzerinde al.”[23]

Ubeyd b. Cubeyr’den:

كُنْتُ مَعَ أَبِي بَصْرَةَ الْغِفَارِيِّ صَاحِبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفِينَةٍ مِنَ الْفُسْطَاطِ فِي رَمَضَانَ، فَرُفِعَ ثُمَّ قُرِّبَ غَدَاهُ، قَالَ جَعْفَرٌ فِي حَدِيثِهِ: فَلَمْ يُجَاوِزِ الْبُيُوتَ حَتَّى دَعَا بِالسُّفْرَةِ، قَالَ: اقْتَرِبْ قُلْتُ: أَلَسْتَ تَرَى الْبُيُوتَ، قَالَ أَبُو بَصْرَةَ «أَتَرْغَبُ عَنْ سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» قَالَ جَعْفَرٌ فِي حَدِيثِهِ: فَأَكَلَ

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sahabesi Ebû Basra el-Gıfari ile beraber Ramazan ayında Fustat’tan bir gemiye bindim. Kendisine yemeği getirilince: “Yaklaş” dedi. Ben: “Evler arasında değil misin? (diğer rivayette: “halâ evlerimiz görünüyor”) dedim. Ebu Basra radıyallahu anh dedi ki:

---

[23] **Sahih**. Ahmed (6/398) Ebu Davud (2413) İbn Huzeyme (2041) İbn Hazm, el-Muhalla (5/9) Taberani (4/224) İbn Asakir, Tarih (17/202, 60/317) Şeyh el-Elbani, Mansur el-Kelbînin mestur olması sebebiyle zayıf demiştir. Derim ki: el-İclî onun sika olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Tehzibu’t-Tehzib (10/307) İbn Asakir, Salih b. Ahmed’in babası Ahmed b. Hanbel’den Mansur el-Kelbî hakkında: “Mısır’lı sika bir tabii’dir” dediğini nakletmiştir. İbn Asakir Tarih (60/319)

“Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sünnetinden yüz mü çeviriyorsun?” Cafer dedi ki: “Bunun üzerine yedim.”[24]

İbn Mes’ud radıyallahu anh’ın azatlısı Umeyr dedi ki:

انه خرج مع عبد الله بن مسعود – وهو رديفه على بغلة له –
مسيرة أربعة فراسخ، فصلى الظهر ركعتين، والعصر ركعتين

“Abdullah b. Mes’ud radıyallahu anh ile beraber, ben onun katırının terkisinde olarak dört fersah (yaklaşık 11 km.) yola gittik. Öğle namazını iki rekât ve ikindi namazını iki rekat olarak kıldı.”[25]

Muhammed b. Zeyd b. Huleyde’den: “İbn Ömer ﷺ dedi ki:

يقصر الصلاة في مسيرة ثلاثة أميال

‘Üç mil (5541 metre) mesafede namaz kısaltılır.’”[26]

Salim şöyle demiştir:

---

[24] **Hasen.** Ahmed (6/7, 398) İbn Huzeyme (2040) Ebu Davud (2412) Şuayb el-Arnauy hasen ligayrihi demiştir. Elbani sahih demiştir.
[25] **Hasen**. İbn Hazm, el-Muhalla (5/8) Fesevi, Marife (2/157) Taberi Tehzibu’l-Asar (3/127) Hatib, el-Cami (no:102)
[26] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/332). Bkz. Elbânî, *el-İrvâ’,* (3/18 no: 561) ve *Sahîhâ,* (1/259).

أَنَّ ابْنَ عُمَرَ سَافَرَ إِلَى رِيمٍ فَقَصَرَ الصَّلَاةَ، وَهِيَ مَسِيرَةُ ثَلَاثِينَ مِيلًا

"İbn Ömer radıyallahu anhuma otuz mil mesafede olan Riym'e gittiğinde namazı kısalttı."[27]

Nafi ve Salim'den gelen rivayetlerde şöyle demişlerdir:

أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَصَرَ الصَّلَاةَ إِلَى ذَاتِ النُّصُبِ

"İbn Ömer radıyallahu anhuma (yaklaşık 7.5 km uzakta olan) Zatu'n-Nusb'da bulunan arazisine yolculuğa çıktı ve namazını kısalttı."[28]

Nâfî' dedi ki: 'İbni Ömer ﷺ Mekke'de ikamet ederdi. Mina'ya çıktığı zaman namazı kısaltırdı.'[29]

Mekke ile Mina arası bir fersah (5762 metre)dir.

Muharib b. Disar'dan: "İbn Ömer ﷺ dedi ki:

اني لأسافر الساعة من النهار فأقصر

---

[27] **Sahih**. Abdurrazzak (2/524).
[28] **Sahih.** İbn Ebi Şeybe (8220); Abdurrazzak (2/524)
[29] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (2/334). Elbânî, *el-İrvâ',* (3/18) ve *Sahîhâ,* (1/259).

‘Gündüz vakti bir sürelik yola çıksam bile namazı kısaltırım.’”[30]

Cebele b. Suhaym’den gelen rivayette İbn Ömer ﷺ der ki:

لو خرجت ميلا قصرت الصلاة

‘Bir millik (1847 metrelik) mesafeye gitsem bile namazı kısaltırım.’[31]

Cebele b. Suhaym’den gelen diğer bir rivayette şöyle demiştir:

سئل عن صلاة المسافر ؟ فقال : « اخرج من هذه الحرة ، ثم اقصر الصلاة

“İbn Ömer radıyallahu anh’e yolcunun namazı soruldu. Dedi ki: “Şu taşlığı geçince namaz kısaltılır”[32]

Şeyh el-Elbâni rahimehullah dedi ki: “Bu rivayetler ile Muvatta’da ve başka eserlerde sahih isnatlarla İbn Ömer radıyallahu anhuma’nın daha fazla mesafede namazı kısalttığına dair rivayetler çelişmez. Zira bu kendisinin fiilidir. Bu da daha az mesafede namazı kısaltmayı iptal etmez. Bu rivayetler, daha az mesafede namazı kısaltmanın caiz olduğunu

---

[30] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/334). Bkz. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (2/567); Elbânî, *el-İrvâ’,* (3/18) ve *Sahîhâ,* (1/259).
[31] **Sahih**. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (2/567); Elbânî, *el-İrvâ’,* (3/18) ve *Sahîhâ,* (1/259).
[32] **Hasen**. Taberi, Tehzibu’l-Asar (3/342)

açıkça göstermektedir. Hadisin delaleti, daha az mesafede kısaltmaya dair olduğundan, bunların reddi caiz değildir."[33]

'Abdurrahmân b. Harmele'den: "Sa'îd b. Museyyeb'e: 'Medine'ye bir beridlik (22 km.) mesafede namaz kısaltılır mı?' diye sordum: O da: 'Evet' dedi."[34]

Mekkeliler Rasûlullah ﷺ ile Arafat'ta namazı kısaltmışlardır. Nitekim Câbir b. Zeyd ﷺ dedi ki:

أقصر بعرفة

'Arafat'ta namaz kısaltılır.'[35]

Mekke ile Arafat arası dört fersahtır. (Yaklaşık 22 km.)

Kulsum b. Hani, Abdullah b. Muhayriz ve Kabisa b. Zueyb'in, on küsur mil mesafede namazı kısalttıkları sahih olarak gelmiştir.[36]

Enes b. Sirin dedi ki:

خرجت مع أنس بن مالك إلى أرضه ببذق سيرين - وهي على رأس خمسة فراسخ - فصلى بنا العصر في سفينة، وهي تجرى بنا في دجلة قاعدا على بساط ركعتين ثم سلم، ثم صلى بنا ركعتين ثم سلم

---

33 Es-Sahiha (1/162)
34 **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/15). Bkz. *Sahîhâ,* (1/260).
35 **Sahih maktu.** İbn Ebî Şeybe, (2/334).
36 İbn Hazm, el-Muhalla (5/9) Taberi Tehzibu'l-Asar (3/127).

“Enes b. Malik radıyallahu anh ile beraber beş fersah mesafede bulunan Bezak’taki arazisine gittik. İkindi namazını bize gemide kıldırdı. Gemi bizi Dicle nehri üzerinde götürüyordu. Oturarak iki rekât kıldırdı, sonra selam verdi. Sonra bize iki rekât daha kıldırdı, sonra selam verdi.”[37]

Tabiinin büyüklerinden eş-Şa’bî şöyle demiştir:

لو سافرت إلى دير الثعالب لقصرت

“Şayet Deyru Sealib’e yolculuk etseydim namazı kısaltırdım”[38]

Deyru Sealib, Bağdat’a 3,5 km civarında uzaklıktadır.

Özetle: Kişi, bulunduğu yerleşim merkezinin dışına çıktığı zaman seferî olur. Kitap ve sünnette seferîliğin en az mesafesi tayin edilmemiştir. Örf ve lügat olarak, içinde bulunulan şehrin dışına çıkmanın sefer olarak nitelendiğini zikrettiğimiz rivayetlerden görmüş olduk. Bundan fazlasında ise çokça ihtilaf edilmiştir. Sahabe ve tabiin âlimlerinin, seferîliğin en kısa mesafesi hakkındaki ihtilaflı sözleri delil olmamakta ve şehrin dışına çıkan kimsenin namazı kısaltmasını yasaklayıcı mahiyette bulunmamaktadır.

Şu halde şehrin dışına çıkmak, seferîlik için ölçü kabul edilmeli, namazlar şehrin dışına çıkıldığı zaman kısaltılmalı, erkek, tek başına veya iki kişi olarak şehir dışına çıkmamalı,

---

[37] Sahih. İbn Hazm, el-Muhalla (5/7)
[38] **Sahih.**İbn Ebi Şeybe (8211)

kadın yanında mahremi bir erkek bulunmadan şehrin dışına çıkmamalıdır.

Naslarda yolculuk umumî gelmiştir. Bu genel ifadeli nasları, - sahabeler de bu konuda icmâ etmedikleri için - şahısların re'yleriyle tahsis etmek caiz değildir.

Hatib el-Bağdadi rahimehullah dedi ki: "Sahabe iki görüş üzerinde ihtilaf ederse, birinin sözü diğerine karşı delil olmaz. İki gruptan birini taklit etmek de caiz değildir. Bilakis delile dönmek vaciptir. Şafii dedi ki: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabelerinden farklı görüşler gelmişse, Kitap ve sünnete en uygun olan alınır."[39]

Şeyhulislam İbn Teymiyye şöyle der: "Hadisinin genel ifadesinin, kendisine diğer sahabelerin muhalefet etmediği sahabe sözüyle tahsisi caizdir."[40] Yani burada genel ifadenin sahabe sözüyle tahsisi için sahabelerin muhalefet etmemiş olmaları şarttır.

Şevkani rahimehullah şöyle demiştir: "Beldesinden sefer niyetiyle çıkan kimse bir berid'den (yaklaşık 22 km.) daha az mesafeye gitse bile namazı kısaltması farzdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "*Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.*' (Nisâ', 4/101) Yeryüzünde her çıkış buna dahildir. Lakin sefer niyeti olmaksızın çıkışta, mesela Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in Bakiu'l-Garkad ve benzer yerlere çıkmasında olduğu gibi, namaz kısaltılmaz.

[39] el-Fakih ve'l-Mutefekkih (1/175)
[40] İktizau's-Sırati'l-Mustakim (276)

Yolcunun namazı kısaltacağı en az mesafe tayin edilmemiştir. Bu durumda lügat ve dinen sefer denilen manaya dönmek gerekir. Beldesinden başka bir yere gitmeyi amaçlayan kimse, bu yolculuğunda seferidir ve bir beridden daha az mesafe olsa dahi namazı kısaltması gerekir. Bir berid, bir gün, iki gün, üç gün gibi mesafelere itibar edenin bu konuda parlak bir delili yoktur. Bu konuda delil getirdikleri: "**Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının yanında mahremi olmadan üç gün (diğer rivayette bir gün bir gece) yolculuğa çıkması helal değildir**"[41] hadisinde namazı kısaltmakla ilgili bir delil yoktur. Bunu delil getirmek sırf tahminden ibarettir… Burada Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in buna yolculuk demiş olması, daha azına yolculuk denmeyeceğini göstermez…"[42]

Sıddık Hasen el-Kannuci rahimehullah şöyle demiştir: "Seferin en az meselesi hakkında çelişkili görüşler gelmiş, tartışma uzamış, mezhepler gruplara ayrılmıştır. Bu konuda ravilerin Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in namazı kısaltması hakkındaki mücerred görüşleri dışında dayanılacak bir şey de yoktur. Burada miktar beyan edilmemiştir. Bunların en açığı ravilerden birinin: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem üç mil veya üç fersahlık yolculuğa çıktığı zaman namazı kısaltırdı" diye şekke düşerek söylediği sözdür. Bununla beraber yolculuğunun son noktası açıklanmamıştır… Geriye kalan tek dayanak yeryüzünde yolculuğa çıkmak ifadesidir. Bu da mukim olan kimsenin yaptığının zıddıdır. Buna göre dinen, lügat olarak ve örfen sefer denilen manaya uyan, yolculuğun

---

[41] Sahih. Buhari (1088)
[42] Derariu'l-Mudie (1/204) Bkz.: er-Ravda (1/376)

kastedilerek çıkıldığı bütün yolculuklarda namazın kısaltılması gerekir."[43]

Mezheplere uyanlar, Kitap ve sünnetin umumi nassını, tabi oldukları şahsın görüşüyle tahsis etmiş, Allah ve rasulüne muhalefet etmiş olurlar. Allah afiyet versin.

---

[43] Er-Ravdatu'n-Nediyye (1/378)

Seferîlik Nerede Başlar ve Nerede Biter?

Seferiliğin nerede başlayıp nerede bittiğine dair açık bir nas yoktur. Bu konuda sahabe ve tabiinin uygulamaları şu şekilde rivayet edilmiştir:

Ebu Harb b. Ebi'l-Esved şöyle demiştir:

أن عليا خرج من البصرة فصلى الظهر أربعا فقال أما انا إذا جاوزنا هذا الخص صلينا ركعتين

"Ali radıyallahu anh Basra'dan çıktıktan sonra öğle namazını dört rekât kıldı. Daha sonra şöyle dedi: "Şu huss'u (şehrin son evlerini) geçtiğimiz zaman namazı iki rekât kılarız."[44]

Diğer rivayette Ebu Harb şöyle demiştir:

أَنَّ عَلِيًّا لَمَّا خَرَجَ إِلَى الْبَصْرَةِ رَأَى خُصًّا فَقَالَ: «لَوْلَا هَذَا الْخُصُّ لَصَلَّيْنَا رَكْعَتَيْنِ». فَقُلْتُ: مَا خُصًّا؟ قَالَ: «بَيْتٌ مِنْ قَصَبٍ»

"Ali radıyallahu anh Basra'ya çıktığı zaman bir huss gördü. Dedi ki: "Şayet şu huss olmasaydı namazı iki rekat kılardık." Dedim ki: "Huss nedir?" "Kamıştan yapılmış ev" dedi.[45]

İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir:

---

[44] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe (8252)
[45] Sahih. Abdurrazzak (2/529)

إذا قدمت على ماشية فأتم

“Davarlarına ulaştığın zaman namazını tam kıl.”[46]

Nafi şöyle dedi:

أَنَّهُ كَانَ يَقْصُرُ الصَّلَاةَ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ بُيُوتِ الْمَدِينَةِ، وَيَقْصُرُ إِذَا رَجَعَ حَتَّى يَدْخُلَ بُيُوتَهَا

“İbn Ömer radıyallahu anhuma Medine’nin evlerini geçtiğinde namazı kısaltır, döndüğünde de yine bu evlere gelinceye kadar namazı kısaltırdı.”[47]

Tarık b. Şihab radıyallahu anh şöyle demiştir: “Abdullah b. Mes’ud radıyallahu anh bana dedi ki:

لا يغرنكم سوادكم من صلاتكم فإنما هو من كوفيكم

“Sizin tarım arazileriniz namaz konusunda sizi aldatmasın. Çünkü arazileriniz sizin Kufe (şehri)nizden sayılır.”[48]

*Tabi’în*den Tâvûs ﷺ, evinden çıktığında namazı kısaltmaya başlar ve evine dönünceye kadar kısaltırdı.[49]

---

[46] Sahih. İbn Ebi Şeybe (8308-8309)
[47] Hasen. Abdurrazzak (2/530)
[48] Sahih. İbn Ebi Şeybe (8234).
[49] Sahih. İbn Ebî Şeybe (2/234).

Özetle: Tercihe şayan görüş, şehrin son evini geçince seferîliğin başlaması, tekrar şehrin sınırına girince seferîliğin bitmesidir. Allah en iyi bilendir.

Seferîlik Müddeti:

Daha önce belirtildiği gibi seferîlik müddetini de sınırlayan bir nas varid olmamıştır.

İbn Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ümmete: “Kişi namazı şundan daha fazla kalırsa kısaltmasın” dememiştir.”

Câbir ﷺ anlatıyor:

أَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَبُوكَ عِشْرِينَ يَوْمًا يَقْصُرُ الصَّلَاةَ

‘Rasûlullah ﷺ Tebük’de yirmi gün ikâmet etti ve namazları hep kısalttı.’[50]

Sumame b. Şerahil dedi ki:

خرجت إلى بن عمر فقلنا ما صلاة المسافر فقال ركعتين ركعتين إلا صلاة المغرب ثلاثا قلت أرأيت إن كنا بذي المجاز قال وما ذو المجاز قلت مكانا نجتمع فيه ونبيع فيه ونمكث عشرين ليلة أو خمس

[50] **Sahih**. Ebû Dâvud, (1235); İbn Hibbân, (546 *Mevaridu’z-Zaman*); Ahmed, (3/295); İbn Ebî Şeybe, (2/342); ‘Abdurrezzâk, (4335); İbn Hibbân, (2738-41); Beyhakî, (3/152); İbn Hazm, *Muhallâ,* (5/26); Zeyla‘î, *Nasbu’r-Râye,* (2/186); *Sahîhu Suneni Ebû Dâvud,* (1094) ve *İrvâ’,* (574).

عشرة ليلة قال يا أيها الرجل كنت بأذربيجان لا أدري قال أربعة أشهر أو شهرين فرأيتهم يصلونها ركعتين ركعتين ورأيت نبي الله صلى الله عليه و سلم نصب عيني يصليهما ركعتين ركعتين ثم نزع هذه الآية { لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة } حتى فرغ من الآية

"İbn Ömer radıyallahu anhuma ile yola çıktık. Dedik ki: "Seferinin namazı nasıl olur?" Şöyle dedi: "İkişer ikişer rekattir. Ancak akşam namazı üç rekat kılınır." Dedim ki: "Zul-Mecaz'da olsak ne dersin?" Bana: "Zu'l-Mecaz nedir?" dedi. Ben: "Orada toplanır, alışveriş yapar, yirmi gece veya on beş gece orada kalırız" dedim. Dedi ki: "Ey adam! Ben Azerbeycan'da dört ay veya iki ay süreyle kaldım. Onların (sahabelerin) ikişer rekat kıldıklarını gördüm. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e gözümü dikip dikkat ettim, ikişer rekat kıldı. Sonra şu ayeti sonuna kadar okudu: "**Allah'ın rasulünde sizin için güzel bir örnek vardır**." (Ahzab 21)"[51]

İbn Ömer ﷺ'dan:

أُرِيحَ عَلَيْنَا الثَّلْجُ وَنَحْنُ بِأَذْرَبِيجَانَ سِتَّةَ أَشْهُرٍ فِي غَزَاةٍ وَكُنَّا نُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ "

[51] **Hasen**. Ahmed (2/83, 154) el-Elbani, İrvau'l-Galil (3/28)

‘Biz kar yolları kapattığı için Azerbaycan’da altı ay kaldık ve namazları ikişer rekat kıldık.’[52]

Bazıları: ‘Belki bugün yarın çıkarım diye niyet etmemişlerdir’ şeklinde yorumladılar. Ancak bu görüş hatadır. Zira altı ay Azerbaycan’da kalan İbn Ömer ﵄’nun bu çeşit karların birkaç günde eriyecek bir şey olmadığını takdir etmemiş olması düşünülemez.

Enes ﵁’nun Şam’da iki ay kalıp namazı kısaltması,[53] bir grup sahabenin Ramehurmuz’de dokuz ay kalarak namazları kısaltmaları[54] da bunun gibidir. İbn Kayyım rahimehullah Zadu’l-Mead’de bu açıklamayı yapmıştır.

Hasen ﵁’dan:

أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ أَقَامَ بِسَابُورَ سَنَةً ، أَوْ سَنَتَيْنِ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ، ثُمَّ يُسَلِّمُ ، ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ

---

[52] **Sahih**. Beyhaki (3/217) Abdurrazzak (2/533) Heysemî, *Mecmâ‘u’z-Zevâ’id,* (2/158); İbn Kesîr, *Câmi‘u’l-Mesanid,* (28/58); el-Elbani el-İrva’da (3/28): “İsnadı sahih” dedi. Hafız İbn Hacer ed-Diraye’de (129) ve Zeylai Nasbu’r-Raye’de (2/185): “Buhari ve Muslim’in şartına göre sahih” dediler Bkz.: İbn Kayyîm, *Zâdu’l-Me‘âd,* (3/562); İbn Muflih, *el-Mubdi‘,* (2/115); İbn Teymiye, *Fetavâ,* (24/142); İbn Kudâme, *el-Mugnî,* (2/68) ve *el-Kâfi,* (1/201); *Keşşâfu’l-Kınâ‘,* (1/518); *Telhîsu’l-Habîr,* (2/47); *Bedru’l-Munir,* (507)

[53] **Hasen**. Beyhakî, (3/152) İbn Ebi Şeybe (2/208) Abdurrazzak (2/536) Tahavi Şerhu Meani’l-Asar (1/419).

[54] **Hasen**. Beyhakî, (3/152); Ebû Hatem, *Merâsil,* (sy. 240); İbn Kayyîm, *Zâdu’l-Me‘âd,* (3/562); İbn Muflih, *el-Mubdi‘,* (2/115); İbn Teymiye, *Fetavâ,* (24/142); İbn Kudâme, *el-Mugnî,* (2/68) ve *el-Kâfi,* (1/201) *Keşşâfu’l-Kınâ‘,* (1/518).

“Enes b. Malik radıyallahu anh Nisâbur’da bir ya da iki sene kaldı. İki rekât kılıyor, sonra selam veriyor, ardından iki rekât daha kılıyordu.” (yani hem kısaltıyor hem cem ediyordu.)”[55]

Simâk b. Seleme, İbn Abbas ﷺ’dan:

إن أقمت في بلد خمسة أشهر فأقصر الصلاة

‘Bir beldede beş ay kalsam dahi namazı kısaltırım.’[56]

Ebu’l-Minhal el-Anezi dedi ki:

قلت لابن عباس أني أقيم بالمدينة حولا لا أشد على سير قال صل ركعتين

“İbn Abbas radıyallahu anhuma’ya: “Ben Medine’de bir seneden beri oturuyorum. Bir yolculuk hazırlığım da yok” dedim. “Namazı iki rekât kıl” dedi.”[57]

Ebû Cemre Nasr b. Umrân’dan: “İbn ‘Abbas ﷺ’ya: ‘Horasan’da kalmaya devam edersek ne dersin?’ diye sordum. Dedi ki:

صل ركعتين وإن أقمت عشرين سنين

---

55 **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/208); İbn Kudâme, *el-Mugnî,* (2/68); *Cem‘u’l-Fevâ’id,* (1944).
56 **Hasen**. İbn Ebî Şeybe, (2/208)
57 **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (2/208 no:8285).

'Yirmi sene kalacak olsan bile namazı iki rekât kıl."[58]

'Abdurrahmân b. Misver'den:

أقمنا مع سعد بن مالك شهرين قال سفيان بعمان وقال مسعر بعمان أو بنعمان يقصر الصلاة ونحن نتم فقلنا له فقال نحن أعلم

'"Sad b. Malik radıyallahu anh ile beraber (Sufyan'ın rivayetinde: Umman'da, Mis'ar'ın rivayetinde Umman ya da Amman'da) iki ay kaldık. O namazı kısaltıyor, biz ise tam kılıyorduk. Ona bunun sebebini sorduk. "Biz daha iyi biliriz" Dedi."[59]

Hasen el-Basrî ﷺ'dan:

أن عبد الرحمن بن سمرة شتى بكابل شتوة أو شتوتين يصلي ركعتين

"Abdurrahman b. Semûre radıyallahu anh Kabil'de bir veya iki kış geçirdi, namazları kısalttı.'[60]

Mâlik ﷺ dan: "(*Tabi'în*den) Câbir b. Zeyd'e:

---

[58] **Hasen**. İbn Ebî Şeybe, (2/208).
[59] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/208); 'Abdurrezzâk, (4350); Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsar,* (1/420).
[60] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/208); 'Abdurrezzâk, (2/536 no:4352); *Fıkhu's-Sunne,* (1/242).

أُقِيمُ بِكَسْكَرٍ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ وَأَنَا شِبْهُ الأَهِلِ ، فَقَالَ : صَلِّ رَكْعَتَيْنِ.

“Kesker’de bir veya iki sene, oranın halkına benzeyerek (yani onlar gibi namazı tam kılarak) kalıyorum” dedim. Bana: “İki rekât kıl” dedi.”[61]

Osman et-Tavil’den; Ebu’l-’Aliye Rufey b. Mihrân’a dedim ki:

إِنِّي آتِي الْبَلَدَ فَأُقِيمُ بِهِ شَهْرَيْنِ أَفَأَقْصُرُ الصَّلَاةَ؟ قَالَ: نَعَمْ , وَإِنْ أَقَمْتَ بِهِ خَمْسِينَ سَنَةً حَتَّى تَرْجِعَ إِلَى قَارِّكَ

‘Ben memlekete geliyor iki ay kalıyorum. Namazı kısaltmalı mıyım?’ dedi ki: ‘Evet! Orada elli yıl kalsan bile köyüne dönünceye kadar kısaltırsın.’”[62]

Ebû Vâ’il’den:

خرجت مع مسروق إلى السلسلة فقصر الصلاة وأقام بها سنين يقصر الصلاة وقصر حين رجع حتى دخل

‘Mesruk ile Silsile’de yıllarca kaldım namazları kısalttı. Dönerken şehre girinceye kadar namazları kısalttı.’[63] diğer

[61] **Sahih.** İbn Ebî Şeybe, (2/208).
[62] **Hasen**. Ahmed b. Ali el-Mervezî, *Musnedu Ebi Bekr,* (s.202 no:135).

rivayette Mesruk'a böyle yapmasının sebebi sorulunca sünnete uymak için böyle yaptığını söylemiştir.

İbrahim en-Nehâ'î'den:

كُنْتُ مَعَ عَلْقَمَةَ بِخَوَارِزْمَ سَنَتَيْنِ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ

"Alkame ile Havarizm'de iki yıl kaldık, namazları kısaltıyordu.'[64]

Amir'den:

أَقَامَ عَلْقَمَةُ بِمَرْوَ سَنَتَيْنِ فِي الْغَزْوِ يَقْصُرُ الصَّلَاةَ

"Alkame savaşta iken Merv'de iki yıl kaldı ve namazları kısalttı.'[65]

Özetle: Kitap ve sünnette seferilik için müddet sınırı gelmediğinden sahabe ve tabiinden birçok kimseden zikrettiğimiz rivayetler sabit olmuştur. Bazılarından ise süre sınırlaması yaptıkları rivayet edilmiştir. Bunlar hüccet değildir. Zira kitap ve sünnette gelen umumu ancak kitap ve sünnet tahsis eder. Bu konuda bir icma da olmadığı zikrettiğimiz rivayetlerden anlaşılmış ve her müslümanın üzerine nasların umumuyla hareket etmek farz olmuştur. Şahısların görüşlerine veya mezheplerinin kavline uyan kimseler, Kur'an ve sünnetin umumunu bu görüşlerle tahsis etmiş olurlar ki bu çok büyük bir

---

[63] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/209).
[64] **Sahih**. İbn Ebî Şeybe, (2/209).
[65] **Hasen**. İbn Ebî Şeybe, (2/208).

hatadır. Aynı durum, seferilik mesafesi hakkında da geçerlidir. Allah en iyi bilendir.

Nasların Umumunu Kişilerin Görüşleriyle Tahsis Etmek Batıldır

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem namazı kısaltmayı ve oruç açmayı yolculuk ile bağlamış, yolculuk mesafesi hakkında sınırlama getirmemiştir. Uzun yolculukla kısa yolculuk arasında fark yoktur. Şayet yolculuğun bir sınırı olsaydı mutlaka Allah ve rasulü sallallahu aleyhi ve sellem bunu beyan ederdi. Lügatte yolculuk mesafesinin sınırı yoktur. Lügatte yolculuk denilen her yolculuk namazı kısaltmayı ve oruç açmayı mubah kılar. Nitekim Kitap ve sünnet buna delalet etmektedir."[66]

Allah Azze ve Celle bize çoğunluğun görüşüyle amel etmemizi emretmemiştir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Eğer yeryüzündeki insanların çoğuna uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar; zira onlar, zandan başka bir şeye uymuyorlar ve dolayısıyla sadece saçmalıyorlar.**" (En'am 116)

Çoğunluğun (cumhurun) hadisi zahir[67] anlamından başka bir anlama yüklemesi sebebiyle zahir anlamın dışına çıkılamaz. Yasaklama ve haramlık bildiren delil, çoğunluğun mekruhluğa

---

66 Mecmuu'l-Fetava (19/243)

67 Zahir: Başka bir ihtimal bulunmakla birlikte ağırlıklı olarak bir manaya bizatihî delâlet edendir.

yorumlaması sebebiyle mekruhluğuna hükmedilemez. Umumi[68] ifade, çoğunluğun tahsisi ile tahsis[69] edilemez. Bilindiği gibi umum; kayıtsız, şartsız, mutlak ve genel ifadeler hakkında kullanılan bir tabirdir. Çoğunluğun görüşü bu umumun tahsis edilmesini, yani genel ifadeyi, özel bir mekâna, özel bir zamana, özel bir takım şahıslara veya özel bir sayıya indirgemek suretiyle tahsis etmeyi gerektiriyorsa, bu geçersizdir. Çoğunluğun görüşü sebebiyle bu şekilde bir tahsiste bulunulamaz. Çünkü delili ancak delil tahsis eder. Umumi bir delili ancak delil tahsis eder. Cumhurun görüşü ise delil olmadığından umum ifadeyi tahsis edemez. Nassın zahiri ise hüccettir. Hüccet olan, hüccet olmayan sebebiyle terk edilemez.

Allame Sıddık Hasen Han el-Kannûcî rahimehullah şöyle demiştir: "Şunu iyi bil ki çoğunluğun sahih hadise muhalefet etmesi onunla amel etmeye zarar vermez. Zira çoğunluğun görüşü hüccet değildir."[70]

el-Elbanî rahimehullah şöyle demiştir: "Allaha hamd olsun – bizler hakkı, kişilerden söyleyenlerinin çokluğu ile bilenlerden değiliz. Hak kişilerle bilinmez, ancak kişiler hak sayesinde bilinir"[71]

İbn Hazm şöyle der: "Çünkü Allah Teâlâ Peygamberi sallallahu aleyhi ve sellem'i **"O, arzusuna göre konuşmaz. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir"** (Necm 3-4)

---

[68] Umum ya da âm: belli bir sınırlama söz konusu olmaksızın bütün birimlerini kapsayan lafız demektir.

[69] Tahsis: Genel kapsamlı ifadeyi belirli bir şahsa, sayıya, mekana veya zaman özel kılmak demektir.

[70] Kasımî, Kavaidu't-Tahdis (s.91)

[71] Silsiletu's-Sahiha (5/420)

şeklinde nitelendiriyor ise, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in şeriata dair bütün sözlerinin gerçek ve şüphesiz olarak Allah'tan geldiği anlaşılır. Allah'tan gelen şeyde de ihtilaf olmaz.

Çünkü âyette "**Eğer o (Kur'an), Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı**" (Nisa 82) buyurulmuştur. Allah; **"Birbirinizle çekişmeyin"** (Enfal 46) âyetiyle bizlere tefrika ve ihtilafı yasaklar. Dolayısıyla sahabeden her birine tâbî olmamızı Allah Rasûlu sallallahu aleyhi ve sellem'in bizlere emretmesi imkânsızdır. Çünkü sahabenin içerisinde birisinin helal kıldığını haram kılan bulunabilmektedir.

Eğer durum böyle olsaydı, Semûre b. Cundub radıyallahu anh'e uyarak içkinin satışı helâl olurdu. Ebû Talha radıyallahu anh'e uyarak ta oruçlunun dolu yemesi helâl olurdu (orucu bozulmazdı). Bunlar diğer sahabelere tâbî olunduğunda ise haram olmaktadır. Cinsel ilişkide boşalma olmazsa Ali, Osman, Talha, Ebu Eyyub ve Ubey b. Ka'b radıyallahu anhum'a göre gusül gerekmezken, Aişe ve İbn Ömer radıyallahu anhum'a göre gusül gerekirdi. Bütün bunlar bize sahih isnatlarla rivayet edilmiştir."[72]

İbn Hazm Allah Rasûlu sallallahu aleyhi ve sellem'in ölümünden önce ve sonraki dönemde sahabe'den sadır olan sünnete isabet edemedikleri bazı görüşleri uzunca anlattıktan sonra şöyle der; "Nasıl olur da hem hata, hem de isabet eden bir kavmi taklit etmemiz caiz olur?"[73]

Bundan önce de İhtilafın Kötülenmesi başlığı altında şöyle demiştir: "Bize farz olan; Kur'an'da Allah Azze ve Celle'den gelen, bize din kılınan İslam'a ve Allah Teâla'nın dinin beyanı

[72] el-İhkam (6/83)
[73] el-İhkam (6/86)

olarak emretmiş olduğu; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sahih olarak gelenlere tabi olmamızdır. İhtilafa uymamız asla gerekmez. Nitekim bir topluluk yanlış yaparak ihtilafın rahmet olduğunu söylemişlerdir.

Bu sözlerine de Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet edilen: "*Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayet bulursunuz*" sözünü delil getirmişlerdir. Bu hadis uydurulmuş bir batıldır. Günahkâr kimseler bunu uydurmuşlardır. Bu husus çeşitli yönlerden kesindir:

Birincisi: Nakil bakımından sahih değildir.

İkincisi: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in yasakladığı bir şeyi aynı zamanda emretmiş olması imkânsızdır. Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Ebu Bekr radıyallahu anh'ın rüya tabirinde hata ettiğini söylemiştir. Ömer radıyallahu anh'ı hicret konusundaki yorumunda hatalı bulmuştur. Ebu's-Senabil'i iddet hakkında verdiği bir fetvada hatalı bulmuştur. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hata ettiklerini bildirdiği kimselere hata ettikleri konuda bizim tabi olmamızı emretmesi kesinlikle imkânsız olan hususlardandır. O zaman hatayı emretmiş olurdu. Allah Teâla ve rasulü sallallahu aleyhi ve sellem bundan berîdirler. Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem onların hata ettiklerini haber vermiştir. Hata edene uymamızı emretmesi de imkânsızdır. Ancak Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, onların rivayet ettikleri şeylere uymamızı emretmiş olabilir. Bu ise doğrudur. Çünkü sahabelerin – Allah onlardan razı olsun – tamamı güvenilirdirler. Onlardan hangisi nakilde bulunsa, naklettiği konuda hidayet üzeredirler.

Üçüncüsü: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem batıl söz söylemez. Bilakis onun sözü haktır. İsabet edenlerin yıldızlara benzetilmeleri fasit bir benzetmedir. Bu açık bir yalandır. Çünkü

Ceda yıldızına yönelmek isteyen Seratan yıldızını arkasına almış olur ve yolunu bulamaz. Bilakis daha çok sapar, fahiş bir hata yapar. Bütün yıldızlar her yola çıkarmaz. Zikredilen benzetme batıldır. Bu sözün yalan olduğu ve hadisin uydurulmuş olduğu böylece açıkça ortaya çıkar."[74]

[74] el-İhkam (5/64)

Bir Yerde Yerleşmeye Niyet Edilince Seferîlik Kalkar

Eğer kişi, bir yerde ikamet etmeye, orasını vatan edinmeye niyet ederse artık seferî olmaz.

İbn ‘Abbâs ﷺ anlatıyor:

«سَافَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَفَرًا، فَصَلَّى تِسْعَةَ عَشَرَ يَوْمًا رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ»، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: «فَنَحْنُ نُصَلِّي فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ تِسْعَ عَشْرَةَ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، فَإِذَا أَقَمْنَا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ صَلَّيْنَا أَرْبَعًا»

‘Rasûlullah (Mekke’de) on dokuz gün ikâmet etti ve namazları kısalttı. Biz de (bundan böyle) sefer yapıp on dokuz gün ikâmet ettik mi namazları hep kısaltırdık, on dokuzdan fazla kaldık mı artık dörde tamamlardık.’[75]

İbn Abbas radıyallahu anhuma bu sözüyle yerleşmeye niyet etmeyi kastetmiş olmalıdır. Zira kendisinden “beş ay kalsam da kısaltırdım” ve “On sene kalsan dahi kısalt” sözleri sabit olmuştur. Nitekim yukarıda bunları nakletmiş bulunuyorum. Eğer kişi, gittiği yerde ikamete (yerleşmeye) niyet etmezse, orada kaldığı sürece seferîdir.

---

[75] **Sahih**. Buhârî, (*Taksîr,* 1; *Megâzî,* 52); Ebû Dâvud, (1230-1232); Tirmizî, (549) ve Nesâ'î, (3/121).

Mubarekfuri şöyle demiştir: "Sonra ilim ehli, seferi kimsenin ikamete niyet etmediği sürece, üzerinden seneler geçse dahi, namazı kısaltacağı hususunda icma ettiler."[76]

İbn Ömer radıyallahu anhuma'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

إذا أزمعت إقامة فأتم

"Yerleşmeye niyet ettiğin zaman tam kıl."[77]

Ebu'l-Aliye şöyle demiştir:

يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ فَإِذَا اطْمَأَنَّ صَلَّى أَرْبَعًا ، يَعْنِي إِذَا نَزَلَ

"Kişi iki rekât kılar, ancak bir yerde ikamet ettiğinde, yani yerleştiğinde dört rekât kılar."[78]

Sıddık Hasen Han rahimehullah şöyle demiştir: "İlim ehlinin çoğunluğu şöyle dediler: İkamete niyet etmediği sürece namazı kısaltmaya devam eder."[79]

Seferînin Cemaatle Namaz Kılması:

Mûsâ b. Seleme'den:

---

[76] Tuhfetu'l-Ahvezi (3/93)
[77] **Sahih**. Abdurrazzak (2/533) Beyhaki (3/152)
[78] **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (8307).
[79] Er-Ravdatu'n-Nediyye (1/383)

كنا مع بن عباس بمكة فقلت انا إذا كنا معكم صلينا أربعا وإذا رجعنا إلى رحالنا صلينا ركعتين قال تلك سنة أبي القاسم صلى الله عليه و سلم

"İbn 'Abbas ﵄ ile Mekke'de beraberdik. Dedim ki: "Sizinle beraber (cemaatle) kıldığımızda dört rekat kılıyoruz. Yola çıktığımızda ise iki rekat kılıyoruz" İbn Abbas radıyallahu anhuma dedi ki: 'Ebû'l-Kâsım ﷺ'in Sünneti (seferde) iki rekât kılmaktır.'"[80]

Şa'bî'den:

أَنَّ ابْنَ عُمَرَ، كَانَ إِذَا كَانَ بِمَكَّةَ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، إِلَّا أَنْ يَجْمَعَهُ إِمَامٌ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ، فَإِنْ جَمَعَهُ الْإِمَامُ يُصَلِّي بِصَلَاتِهِ

'İbn Ömer ﵄ Mekke'de namazı yalnız iken ikişer rekât kılıyor, cemaatle kıldığında ise imam kaç rekât kılarsa o kadar kılıyordu. Eğer imam namazı cem ederse o da cem ediyordu.'[81]

Ömer ﵁ Mekke'ye geldiğinde onlara iki rekât kıldırdıktan sonra dedi ki:

يا أهل مكة أتموا صلاتكم فإنا قوم سفر

---

[80] **Sahih.** Ahmed (1/216, 226, 290); Müslim, (688); Nesâî, (3/119); İbn Huzeyme, (951) ve Beyhakî, (3/153).
[81] **Sahih.** İbn Huzeyme, (954).

‘Ey Mekke halkı! Namazınızı tamamlayınız. Zira biz seferîyiz.’[82]

Seferde Nafile Namaz:

Müekked namazlar seferde kılınmaz. Ancak seferde duhâ, teheccüd gibi diğer nafile namazlar kılınabilir.[83]

İbn Ömer ﵄ anlatıyor:

لَوْ كُنْتُ مُسَبِّحًا لَأَتْمَمْتُ صَلَاتِي، يَا ابْنَ أَخِي إِنِّي صَحِبْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ، فَلَمْ يَزِدْ عَلَى رَكْعَتَيْنِ حَتَّى قَبَضَهُ اللهُ، وَقَدْ قَالَ اللهُ: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ}

“Şayet seferde nafile kılacak olsaydım, namazı tam kılardım. Ey kardeşimin oğlu! Rasûlullah ﷺ’e yolculukta refakat ettim. Allah onun ruhunu alıncaya kadar iki rekattan başka bir şey kıldığını hiç görmedim. Allah ﷻ şöyle buyurmuştur: *‘Rasûlullah’ta sizin için güzel örnek vardır’* (Ahzâb, 33/21).’[84]

Gece namazı ve vitr gibi nafileleri kılmak ise yolcu için meşrudur:

---

[82] **Sahih.** İmam Mâlik, *Muvattâ’,* (1/149).
[83] Bkz. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (2/578); ‘Avayşe, *Mevsu‘atu’l-Fıkhı’l-Muyessere,* (2/342).
[84] **Sahih**. Buharî, (*Taksîru’s-Salât,* 11); Müslim, (689); İmam Mâlik, *Muvattâ’,* (1/150); Ebû Dâvud, (1223); Tirmizî, (*Salât,* 391) ve Nesâ‘î, (3/122-123).

Nâfi' anlatıyor: 'İbnu Ömer ﵁, oğlu 'Ubeydullah'ı seferde nafile kılarken görürdü de bundan dolayı onu kınamazdı.'[85] Bu rivayet, gece namazı, vitr, duha namazı gibi, seferi kimsenin kılması meşru olan namazlara hamledilir.

'Amîr ﵁'dan: 'Rasûlullah ﷺ gece seferdeyken bineği üzerinde nafile kılıyordu, bineği nereye dönerse aldırmıyordu.'[86]

Cuma Günü Yolculuğa Çıkmak:

Eğer Cuma ezanı okunmamışsa sefere çıkmak caizdir. Okunmuşsa sefere çıkmaması gerekir.[87] Cuma günü yolculuktan mutlak olarak alıkoyan sahih bir şey -bildiğimiz kadarıyla- varit olmamıştır.

Ebû Hureyre ﵁'dan: "Peygamber ﷺ buyurdu ki: **'Seferî olana Cuma namazı yoktur.'**"[88]

Esved b. Kays babasından naklediyor: "Ömer b. el-Hattâb ﵁ yolculuk hazırlığında olan birini gördü ve onun şöyle deiğini işitti: 'Şayet bugün Cuma olmasaydı yola çıkacaktım.' Bunun üzerine Ömer ﵁ dedi ki: 'Yola çıkabilirsin. Zira Cuma yolculuktan alıkoymaz.'"[89]

Gemide veya Uçakta Namaz Kılmak

İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: "Rasûlullah ﷺ'e gemide nasıl namaz kılınacağı soruldu. Dedi ki:

---

85 İmam Mâlik, *Muvattâ'*, (*Kasru's-Salât,* 24/1/150).
86 Buhârî, (1104) ve Müslim, (700).
87 Bkz. *Temâmu'l-Minne,* (sy. 320).
88 Tarikleri ve şahitleriyle **sahih**tir. Bkz. *el-İrvâ',* (592, 594).
89 İbni Ebî Şeybe, (2/205). İsnadı **sahih**tir.

صَلِّ قَائِمًا إِلَّا أَنْ تَخَافَ الْغَرَقَ

‘Ayakta durarak namaz kıl. Ancak boğulmaktan korkarsan hayır (yani oturarak namaz kılabilirsin).’[90]

Umm Kays bt. Mihsan radıyallahu anha şöyle demiştir:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَسَنَّ وَحَمَلَ اللَّحْمَ، اتَّخَذَ عَمُودًا فِي مُصَلَّاهُ يَعْتَمِدُ عَلَيْهِ

‘Rasûlullah ﷺ yaşlanıp kilo aldığında namaz kıldığı yerde bir direk diktirmiş ve ona yaslanmıştır.’[91]

Enes b. Sirin dedi ki: “Enes b. Malik radıyallahu anh ile beraber beş fersah mesafede bulunan Bezak’taki arazisine gittik. İkindi namazını bize gemide kıldırdı. Gemi bizi Dicle nehri üzerinde götürüyordu. Oturarak iki rekât kıldırdı, sonra selam verdi. Sonra bize iki rekât daha kıldırdı, sonra selam verdi.”[92]

---

[90] **Sahih**. Darekutnî (2/246 no:1474); Hâkim (1/409); Beyhaki (3/221) Begavi Şerhu’s-Sunne (4/191); ‘Abdulgânî el-Makdisî, *Sunen,* (2/82); Hâkim **sahih** olduğunu söylemiş ve Zehebî de ona muvafakat etmiştir. el-Elbani Sahihu’l-Cami (3777) **Not:** Uçakta namaz kılmanın hükmü gemide namaz kılmanın hükmü gibidir. Yani gücü yeterse ayakta kılar, değilse oturarak kılar, rükû ve secdelerini imayla yapar.

[91] **Sahih.** Ebû Dâvud (948); Hâkim (1/397); Beyhakî (2/288); Elbânî, *es-Sahîhâ,* (319) ve *el-İrvâ’,* (383)

[92] **Sahih**. İbn Hazm, el-Muhalla (5/7)

İKİ NAMAZIN CEM EDİLMESİ

Seferde cem:

Enes ﷺ anlatıyor:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ، أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ العَصْرِ، ثُمَّ نَزَلَ فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا، فَإِنْ زَاغَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَرْتَحِلَ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ

'Rasûlullah ﷺ, güneş batıya meyletmeden yola çıkınca, öğle namazını ikindi vaktine tehir eder, ikindi olunca mola verir, ikisini cem ederdi (beraber kılardı). Yola çıkmazdan önce güneş batıya meyletti (öğle vakti girdi) ise hareketten önce her ikisini de (öğle ve ikindi) kılar sonra yola çıkardı.'

Bir rivayette de şöyle gelmiştir: '...Acele yürümek gerekirse öğleyi ikindiye tehir eder, ikisini birleştirirdi, keza ufuktaki aydınlık kaybolunca da akşamla yatsıyı birleştirirdi.'[93]

İbn 'Abbâs ﷺ anlatıyor:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ صَلاَةِ الظُّهْرِ وَالعَصْرِ، إِذَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ سَيْرٍ وَيَجْمَعُ بَيْنَ المَغْرِبِ وَالعِشَاءِ

---

[93] Buhârî, *(1111-1112)*; Müslim, (704); Ebû Dâvud, (no: 1218-1219) ve Nesâ'î, (1/284-285).

'Rasûlullah ﷺ yol halinde iken öğle ile ikindiyi birleştirirdi, akşam ile yatsıyı da birleştirirdi.'[94]

Mu'âz b. Cebel ؓ anlatıyor: "Tebuk senesi Rasûlullah ile beraber yola çıktık. Rasûlullah öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarını cemediyordu. Bir gün namazı tehir etti, sonra dışarı çıktı ve öğle ile ikindiyi cem ederek kıldırdı, sonra girdi. Sonra tekrar çıktı ve akşam ile yatsıyı cem ederek kıldırdı. Sonra şöyle buyurdu: **'İnşâallah yarın Tebük kaynağına varacaksınız. Güneş yükselmeden oraya varmayın. Oraya varanlar, ben gelinceye kadar suya dokunmasın.'**"[95]

Kesîr b. Karavenda ؓ'dan rivayete göre, şöyle demiştir: "Sâlim b. 'Abdullah'a: 'Baban, 'Abdullah b. Ömer yolculuklarda namazları cem eder miydi?' diye sorduk. Sâlim: 'Hayır! Sadece Müzdelife'de cem ederdi' dedi. Sonra Sâlim'in yanına geldim şunları söyledi: Hanımı Safiye, babam 'Abdullah'a: 'Dünya'nın son, ahiretin ilk günündeyim, ölmek üzereyim' diye bir haber göndermişti. Babam devesine bindi bende onunla beraberdim, süratle yol alıyorduk. Namaz vakti daralmıştı, müezzin durumunda olan kimse:

'Ey Ebû 'Abdurrahman! Namaz kılalım' dedi. Fakat babam yoluna devam etti, öğle ile ikindi arası olunca konakladı. Müezzine:

'Kamet et' dedi. Müezzin kamet getirdi, öğleyi iki rekât olarak kılıp selâm verdikten sonra müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet getirdi. İkindi namazını da iki rekât olarak kılıp hızlıca yola çıktı. Güneş batınca müezzin yine:

---

[94] Buhârî, (*Taksîru's-Salât,* 13)

[95] Müslim, (706); İmam Mâlik, *Muvattâ',* (1/143); 'Abdurrezzâk, (11/545); Şâfi'î, *el-Umm,* (1/77); *Sahîhu Ebû Dâvud,* (1065); *Sahîhu Nesâ'î,* (512) ve *el-İrvâ',* (3/30).

'Ey Ebû Abdurrahman! Namaz kılalım' deyince; önceki yaptığın gibi yapacaksın dedi ve yoluna devam etti, akşam karanlığı basıp yıldızlar çoğalınca konakladı. Müezzine:

'Kamet et' dedi. Ben namaz kılacak duruma gelince akşam namazının farzının üç rekât olarak kıldı. Müezzin yerinden ayrılmadan tekrar kamet getirdi, yatsı namazının farzını iki rekât kıldı ve ön tarafına tek bir selâm vererek bize döndü ve şöyle dedi: Rasûlullah ﷺ:

'Herhangi biriniz geçip gideceğinden korktuğu bir işi olursa, namazlarını böyle kılsın' buyurdu."[96]

Bu hadisin merfu kısmı genel bir ifade olup mukim olanları da kapsar.

Arafat ve Müzdelife'de cem:

İbn Ömer ﷺ anlatıyor: 'Rasûlullah ﷺ akşam ve yatsıyı Müzdelife'de beraberce kıldı. Bunlardan her biri için ayrı bir ikâmet okudu. İki namaz arasında nafile kılmadı, bunlardan birinden sonra da nafile kılmadı.'[97]

İbn Mes'ud ﷺ anlatıyor: 'Ben Rasûlullah ﷺ'i şu ikisi hariç, vakti dışında tek bir namazı kıldığını görmedim: Müzdelife'de akşamla yatsıyı birleştirdi. O gün sabahı da vaktinden önce kıldı.'[98]

---

[96] Nesâ'î, (1/98); Taberânî, (3/194) ve Elbânî, *Sahîhâ,* (1370).

[97] Buhârî, (*Hacc,* 93, 96); Müslim, (703, 1288); İmam Mâlik, *Muvattâ',* (1/400); Nesâ'î, (1/291); Ebû Dâvud, (1926-1933) ve Tirmizî, (887-888).

[98] Buhârî, (*Hacc,* 97, 99); Müslim, (1289); Ebû Dâvud, (1934) ve Nesâ'î, (1/291-292).

Yağmurda cem:

İbn 'Abbâs ﷺ demiştir ki: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vessalâm) Medine'de yedi ve sekiz (rekât) öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını (cemederek) kıldı. Eyyub (es-Sahtiyânî) der ki: 'Belki de bu, yağmurlu bir gecedeydi.' Öbürü (Ebû'ş-Şa'sâ): 'Belki!' dedi."[99]

Nâfi'den: 'İbn Ömer ﷺ yağmurda akşam ile yatsıyı cem ederdi.'[100]

İhtiyaçtan dolayı cem etmek:

İbn 'Abbas ﷺ'dan: 'Rasûlullah ﷺ korku ve sefer hali olmaksızın öğle ve ikindiyi birleştirerek, akşam ve yatsıyı da birleştirerek kıldı.' Sa'îd b. Cubeyr ﷺ, İbn 'Abbâs ﷺ'ya dedi ki: 'Bunun sebebi ne olabilir?' İbn 'Abbâs ﷺ dedi ki: 'Ümmetine kolaylık sağlamak için.'"[101] Diğer rivayette: 'Korku ve yağmur olmadığı halde cem etti' dedi.

'Abdullah b. Şakik dedi ki: "İbn Abbas ﷺ bir gün ikindi namazından sonra bize akşam olup yıldızlar görününceye kadar hutbe okudu. Topluluk içinde Temimoğulları'ndan birisi: 'Namaz! Namaz!' demeye başladı. Bunun üzerine İbn 'Abbas ﷺ kızdı ve dedi ki: 'Bana Sünneti mi öğreteceksin?! Rasûlullah ﷺ'in öğle ile ikindi namazını ve akşam ile yatsı namazını cem ettiğine şahit oldum.' 'Abdullah b. Şakik der ki: 'Bu hususta

---

[99] Buhârî, (543); Müslim, (705); Ebû Dâvud, (1210-1211, 1214) ve Tirmizî, (187) ve Nesâ'î, (1/290).
[100] İbn Ebî Şeybe **sahih** senedle rivayet etti. Bkz. Elbânî, *Sahihâ,* (6/816) ve *el-İrvâ',* (583).
[101] İmam Mâlik, *Muvattâ',* (1/144); Müslim, (705); Taberânî, (10/269) ve Elbânî, *Sahihâ,* (2837).

içimde bir şey hissettim ve bunu Ebû Hureyre ﷺ'ya da sordum. O da buna muvafakat etti.' Diğer rivayette İbn 'Abbas ﷺ: 'Namazı bize sen mi öğretiyorsun?! Biz Rasûlullah ﷺ ile beraber iki namazı cem ederdik' demiştir."[102]

Taberânî'nin bir tahricinde, benzer merfû bir rivayet İbn Mes'ûd ﷺ'dan kaydedilir: "Rasûlullah ﷺ (hiçbir meşrû sebep yokken) öğleyle ikindiyi, akşamla yatsıyı cem etti. Kendisine: 'Bunu niye yaptın?' diye sorulunca: 'Ümmetimin meşakkatte kalmaması için' diye cevap verdi."[103]

Mukîm iken namazların cem edilebileceği hakkında diğer deliller ve bunların değerlendirilmesi ile ilgili olarak *'Hazarda Namazların Mutlak Cem'i'* adlı risaleme bakınız.

Avamdan pek çok kimsenin, cem-i takdim veya te'hire ihtiyacı olduğu zamanlarda bile onu terk ettiğine, diğer pek çoğunun da cem yapmayarak namazı tamamen kazaya bıraktığına tanık olursun. Bu insanlar, ruhsatları terk edip kendilerini zora sokmakta, bazen de yukarıda işaret ettiğimiz sebepten ötürü günaha girmektedirler.

Bazı kimseler, seferde oldukları halde, beş vakit namazı hem cem etmeden hem de kasretmeden kılmak suretiyle hata işlemektedir. Hâlbuki bu uygulamalarıyla Peygamberin ﷺ Sünneti'ni terk etmiş olmaktadırlar. Çünkü Peygamberden ﷺ sabit olan sefer durumunda namazların cem ve kasredilmesidir. Bu konuda doğru olan, ulemanın şu kanaatidir: 'Namazı

---

[102] Ahmed b. Hanbel, (2269, 3293); Müslim, (705); Ebû Ya'lâ, (2531); Taberânî, (12915, 12916). Bkz. İbn Kesîr, *Câmi'u'l Mesanid,* (31/47-48).

[103] İsnadı **hasen**dir. Taberânî, (10/47, 269); Ebû Ya'lâ, (9/284); İbn Ebî Şeybe, (2/458); Bezzâr, (1/330) ve Elbânî, *Sahîhâ,* (2837).

kısaltmak (kasr) terk edilmesi günah olan bir ruhsattır.' Yine de en doğrusunu Allahu ﷻ bilir.

Namazları cem ederken peşpeşe kılmak şart değildir: Mesela öğle namazını ikindinin ilk vaktinde kılıp, ikindi namazını ikindinin son vaktinde kılmak caizdir. Şer'an bunda bir sınır yoktur. Çünkü bunu sınırlamak ruhsatın amacını ortadan kaldırır.[104]

Subhanekallahumme ve bihamdike ve eşhedu en lâ ilahe illa ente vahdeke lâ şerike leke ve estağfiruku ve etûbu ileyk.

---

[104] Bkz. İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetavâ* (24/54-56).

İçindekiler Tablosu